

поливалентност слике генерише вазда нове спектре значења. Зли и прокажени су били најпре поклоници Апостола Павла, али су једнако тако могли то да буду и Јевреји, Римљани, јеретици, пагани. Рат, прогони и катастрофе добијају кроз апокалипсу непосредан смисао. Управо у тој варијацијама подложној семантици се састоји њена универзална актуелност.

И мимо асоцијација са америчком историјом на којима Пејцелсова инсистира, њено читање Откривења Јовановог редукује се на историзам који на жалост остаје на егзегетској површини. Теза Пејцелсове би могла гласити: Хришћанство је из мноштва изданака литерарне врсте апокалиптичких дискурса одабрала управо најкон-

троверзнији – Откривење Јованово. Политичке околности између позног другог и четвртог столећа предодредиле су прихватање овог апокалиптичког списка у коме су описи криза постали универзална пројекциона равна за страдањима изложене хришћане.

Ауторка резимира да ми живимо у премреженом (interconnected) свету и да су нам визије у којима животиње и камење стоје напоредо са људима, демонима и анђелима неопходне и да и оне морају имати своје место, што сматрамо шармантним пледојајом за напоредност егзистенција, чак и фиктивних, али недовољним ерминевтичким кључем за уверљиво тумачење последње књиге Библије.

Зоран Андрић

Bertram Stubenrauch; Andrej Lorgus: *Handwörterbuch theologische Anthropologie : römisch–katholisch/russisch–orthodox; eine Gegenüberstellung*

Freiburg, Br. ; Basel; Wien : Herder, 2013

669 стр. ; 24 cm

ISBN: 978–3–451–34138–0

Проширење хоризонта

In meidas res – ова фундаментална књига задире у сасвим суштаствено нову димензију односа руског православног и римокатоличког богословља. Руско православно богословље овде има *pars pro toto* репрезентатив-

ну улогу за свеколико православно учење и предање.

Овај, сада већ можемо рећи, референцијални *Приручник богословске антропологије* настао је као збир студиозно припремљених радова прочитаних и рас-

прављаних на Европској конференцији под покровитељством Одељења за спољне односе Московске Патријаршије и Понтификалног савета за културу уз сарадњу Фондације Pro Oriente, која је одржана у Бечу у мају 2006. године. Предговоре су написали бечки кардинал Кристоф Шенборн и Митрополит волоколамски Иларион Алфејев, као и приређивачи *Приручника* проф. Бертрам Штубенраух са римокатоличке и протопрезвитер Андреј Лоргус са руске православне стране. *Приручник бојословске антропологије* није само средство интерконфесионалног дијалога, већ и интеркултурног сусрета Истока и Запада, служећи, на крају крајева, европском разумевању народа. Идеја је била не само истаћи разлике у еклисиолошким питањима, него и да се овим пројектом положи темељна подлога међукултурног приближавања.

У овом *Приручнику бојословске антропологије* компаративним начином су укрштене и упоређене велике богословске традиције Истока и Запада у области етике, која данас има посебан значај и актуелност у обема географским и културним хемисферама.

У овом грандиозном компендијуму је укупно 56 одредница – од Адама и Еве преко одредница о Христу, Логосу, посту, породици, љубави, браку, смрти, сећању, свести, савршенству, светости или друштву, власти/насиљу, до-

стојанству/људским правима до Wort/Слово – објашњено из двојне перспективе: римокатоличке и руске православне хришћанске антропологије.

Три су приређивачка начела одредила формалну структуру пројекта: прво начело се састојало у чињеници да је регистар објашњених појмова био селективан; друго начело је било у методолошкој слободи аутора – сви аутори су били сасвим слободни у избору начина прилаза тематској одредници – и треће се састојало у дословној (*expressis verbis*) „упоредности“ вероисповедних ставова. Тако је азбучним редом настао зборник кључних појмова богословске антропологије.

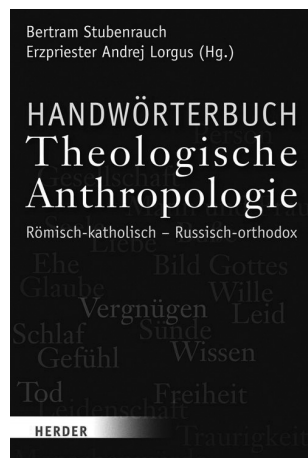
Аутори одредница на римокатоличкој страни су били угледни богослови – професори, доценти или научници при академским установама на универзитетима у Минхену, Бечу, Бону и Падерборну, а са руске православне стране су аутори били, саобразног статуса, професори са установа као што су Духовна академија Св. Тихона у Москви, са Московског државног универзитета, Универзитета у Санкт Петербургу и научне редакције *Православне енциклопедије* у Москви. Стручни профил аутора одредница је на обема странама био сличан, те је, мимо богослова, потицао из области педагогије, психологије и историографије чиме је угао тумачења био

проширен и специјалистичка дубина аналитичког захвата била остварена.

Погледајмо на примеру укрштеног тумачења антрополошке одреднице „страх“ неке видове начелних разлика у позицијама. На римокатоличкој страни је при објашњењу свих одредница консеквентно примењена строга методолошка шема: најпре је уводно објашњен феномен страха у општим цртама, потом су представљене његове богословске и философске перспективе у Св. Писму Новог и Старог Завета, код Томе Аквинског (*timor Dei*), као и у егзистенцијалистичкој философији Серена Кјеркегора, који је, нека нам буде допуштено да приметимо, био евангелистички богослов. Но, истине ради ваља признати да је његово капитално дело *Страх и дрхтање* кроз свестрани пријем постало део универзалног хришћанског наслеђа. Богословско–философским перспективама следе пастирско–психолошки аспекти и, најзад, богословско–систематска рефлексја. На руској православној страни је на делу већа методолошка слобода, те је и устројство одредница гипкије и шареније. Руски православни богослови објашњавају феномен страха из средине патристичког наслеђа, те ће након само неколико уводних реченица Св. Максим Исповедник, Св. Јован Лествичник, Св. Јован Нови Богослов или Св. Атанасије Велики и Св. Васи-

лије Велики доћи до речи и који ће, наредо са Св. Јефремом Сирином и Св. Тихоном Задонским, бити опширно цитирани као непресушни извори и стубови православног предања. Разуме се, Јунг и Фројд ће и на православној страни бити споменути. Адитивним цитатима Светих Отаца не следи никаква богословско–систематска рефлексја, иако би се на примеру ове одреднице капиталног појма антропологије могла показати оригиналност неопатристичке синтезе Источне Цркве као одговор на изазове модерног времена.

Једна друга одредница осликава на готово идеално–типичан начин разлике у „прилазу“ теми. На појму „Person/Hypostase“ – „просопон/персона“ се може уочити методолошка разлика двеју традиција. Код римокатолика је пут директног задирања у онтолошке основе (*ousia, hypokaimenon*) и потом светотројичну формулу – „Једно Суштаство – три Ипостаси“ (*mia ousia – treis hypostaseis*). На руској православној страни је при објашњењу ове одреднице на делу опсежно филолошко–историјско излагање од Хомера и Хесиода преко Светих Отаца и са-

времених православних аутора: Керна, Бобринског, Калистоса Вера, Зизјуласа, Јанараса.

Уочљиво је разилажење у поимању политичке димензије извесних антрополошких тема. Док православни аутори расправљају о смислу новозаветног принципа „нема власти која није од Бога“ и о томе да хијерархија власти обезбеђује стабилност у друштву, дотле римокатолици исти чланак називају „власт/насиље“. На тој одредници су се могле сагледати екстремно противречна поимања политичког призивања у традицијама Истока и Запада.

Можда би се, без претензије на дефинитиван суд, уопштено могло рећи да су одреднице код римокатолика писане са строгом методолошком дисциплином и структуралним формализмом, а код православних са филолошком ерудицијом, заљубљеношћу у историјске дигресије и са доминантним нагласцима на светоотачком предању.

Овај пројект би можда могао имати карактер модела уколико би се при будућим богословским приближавањима ипак доследније настојало на обостраној методолошкој дисциплини, чиме би сличности и разлике у позицијама биле израженије и тиме икономичност израза добила на снази и језгровитости.

Кроз овај заједнички пројект се одсликава узајамно поштовање, омогућује поглед у дубину и

ширину друге традиције. Синоптичким прегледом се омогућује рељефна панорама разлика и сличности, као и начин њиховог идентификовања, као и прилика да се о њима отворено расправља. И Исток и Запад су подједнако надахнути Божјим Логосом и Светим Писмом, обе традиције посматрају из контекста Светих Отаца првог хиљадугодишња још неразделене Цркве. Тематски круг „богословске антропологије“ одабран је из различитих разлога: он припада суштинском одељку хришћанског учења, због његове актуелности и можда области најмање уплетене у конфесионалне специфичности. Још нешто нам се чини примерним у овом пројекту – да се није по сваку цену настојало на хармонизацији, већ, напротив – *audiatur et altera pars* – на осветљењу конфесионалних и културних разлика.

Регистар имена и појмова – који у овом издању није сачињен – олакшао би референцијалну примену *Приручника*. Но, и мимо тих техничких несавршености, *Приручник* је изванредан извор за даља проучавања и надахнућа како теолошко–филозофској, тако и широкој академској јавности. Он се појављује на немачком и на руском језику, полажући тиме на парадигматичан начин будућност икуменског мостоградитељства између православља и римокатолицизма.

Зоран Ангрић